

**I. LITTERAE DATAE IN CONVENTU WARSCHOUIENSI CONSILIARIIS
ET NUNTIIS TERRARUM MASOUIAE SUPER ARTICULIS PER EOS OBLATIS^a**

Nos praelati et proceres Regni Poloniae, ordinis utriusque consilarii, manifestum facimus universis quibus expedit, quia cum in conventu moderno Warsschouiensi, quem Regia Maiestate, domino nostro clementissimo imperante absenteque celebramus, cum consiliariis et nuntiis terrarum Masouiae ageremus, ut iuxta mandatum Maiestatis Regiae et iura ac postulationem regni universi coniunctim et in commune^b nobiscum de necessitatibus regni consularent ac ipsi regno ut membrum corpori suo accederent, illisque se id facere non posse allegantibus, ne per huiusmodi communem nobiscum consultationem sese ad geminum onus ferendum involverent, donec prius negotium ipsius ducatus in bono statu et ordine constitueretur et ab oneribus universis, quibus nobilitas eiusdem ducatus dominis olim ducibus Masouiae erat obstricta, in toto absoluta et liberata existeret, iura quoque omnia, libertates et consuetudines antiquas iuxta articulos suos habuerit primum per Maiestatem Regiam privilegio novo^c ratificant et in robore suo conservant^c perpetuo, nos tametsi illis persuadebamus Maiestatem Regiam dominum nostrum clementissimum, ut iustum et christianum principem onera haec omnia ex illis deposituram, iura illorum omnia et libertates confirmaturam et regni libertatibus ducatum istum ascripturam, quemadmodum et cum aliis terris Masouiensibus pari modo ad corpus regni recidentibus a maioribus et antecessoribus Maiestatis suae factum fuit, tamen post multos tractatus et disceptationes nostras praedicti consilarii et terrarum Masouiae nuntii obtulerunt nobis certos articulos, postulantes a nobis, ut hoc modo, quem in istis articulis declaraverunt, cum illis ageremus, et statum huius ducatus in eo ordine et fine statueremus, subiicientes se ipsos et alios omnes istius ducatus incolas ad unionem et incorporationem regni ac ad omnem eius defensionem in praesenti conventu per nos statuendam, absque quavis contradictione accessuros^d, cum primum privilegium Maiestatis Regiae, domini nostri clementissimi super hiis conclusionibus^e nostris in manibus suis haberent. Nos itaque considerantes, si litterae Maiestatis suae^f Regiae expectari debuissent, magnam et negligentiam et iacturam negotiorum reipublicae sequi oportuisse, nolentes tempus tam longa mora et disceptationibus in detrimentum reipublicae consumere, petitiones et articulos eorum praedictos suscepimus et cum diligentia et maturo consilio ad longum excussimus, quorum tenor sequitur et est talis.

Inprimis, ut omnia onera antiqua, videlicet census, contributiones omnes nuptiales, terrarum emptionis et redemptionis, ducum captivorum redemptionis et aliae omnes contributiones, servitia ac labores castrorum et pontium et universi redditus antiqui, quibuscumque appellantur nominibus, ad quos ante nobiles ducatus Masouiae erant obligati dominis suis ducibus ex privilegiis terrestribus et quibusvis ordinationibus privatis et publicis, de omnibus bonis hereditariis^g et possessionibus eorum in toto ducatu isto Masouiae, per novum privilegium regiae Maiestatis cum consensu et sigillis omnium dominorum consiliorum spiritualium et saecularium, ac etiam cum consensu nuntiorum Regni Poloniae extinguantur, deponantur et abrogentur perpetuo et in aevum.

Item ut omnia iura, privilegia, donationes, consuetudines, libertates, praerogativae et concessionem omnes omnium nobilium et quorumvis subditorum in isto ducatu tam publicae quam privatae, iuste et legitime datae et emanatae et in quorum seu quarum erant possessione pacifica in vita ducum et dominorum suorum, confirmentur et conserventur in robore perpetuo.

Item ut omnia statuta terrestria eiusdem ducatus, consuetudines et articuli, quoad iudicia

^a Tytuł ten figuruje zarówno w MK₂, t. 43, k. 275 v. - 281 v., s. 555-567, jak i w jej sumariuszach (MRPS, cz. IV, vol. 2, nr 15587, s. 378). Drobne odmianki tekstowe, występujące w kopiach tego aktu, uwzględnione zostały w edycji *Iura Masoviae Terrestria*, t. III, nr 295, s. 40-45; tu zatem zostały one pominięte; uwzględniono natomiast różnice pomiędzy odczytem dokonany przez wydawców *Iura Masoviae Terrestria* a odczytem przeprowadzonym przez W. Uruszczaka oraz I. Dwornicką. ^b Zamiast: communi. ^{c-c} W edycji *Iura Masoviae Terrestria*: ratificata et in robore conservata. ^d Tak w rękopisie. Wydawca *Iura Masoviae Terrestria* poprawił na: accessuros. ^e Lub: inclusionibus. ^f Opuszczone w *Iura Masoviae Terrestria*. ^g Wydawca *Iura Masoviae Terrestria* odczytał: hereditatibus.

terrestria et castrensia, in omnibus causis, controversiis et rebus quibuscumque in suo ordine antiquo, statu, tenore et condicione conserventur et confirmentur perpetuo, iuxta antiquam ipsius ducatus consuetudinem, quibus non debent derogare novae constitutiones regni perpetuo.

Item ut causae omnes nobilium et quorumvis subditorum ipsius ducatus ad Regiam Maiestatem et conventum regni per appellationem et quovis modo devolutae, non iudicentur alio iure et modo, solum consuetudinibus et iure istius ducatus, quibus omnes subditi in eodem ducatu ab antiquo gaudent et iudicantur, et quod appellationes huiusmodi fierent et serventur iuxta veterem consuetudinem terrae Masouiae.

Item ut nobilitas et subditi omnes ipsius ducatus nihil aliud solvant Maiestati Regiae, nisi prout nobilitas Maioris Poloniae solvere consuevit, de quolibet laneo agri locati et possessi duos grossos census alias *poradlne*, praeter eos, qui habent iura censum non solvere aut etiam qui minus quam duos grossos solvere consueverunt^h, hii in iuribus eorum conservari debent.

Item ut commissiones regiae, excepta regia et officii causa, non tradantur ad istum ducatum, solum in duobus casibus pro divisione inter fratres et sorores germanas ac quoscumque alios propinquos et affines facienda, et pro limitibus inter bona regalia et nobilium seu quorumvis aliorum subditorum.

Item ut nullae contributiones et exactiones in ipsum ducatum Masouiae nisi communi consensu et decreto conventus generalis imponantur et constituentur.

Item ut iudices ducatus ipsius non evocarentur et traherentur ad Maiestatem Regiam pro male iudicato, contra consuetudinem ducatus istius. Nam a sententia iudicis liberum est in isto ducatu unicuique appellare ex terminis communibus ad terminos generales, et ex terminis generalibus ad conventionem generalem iudiciariam in eodem ducatu, et ex conventionem ista ad conventionem regni. Similiter et nobilitas appellare nonⁱ debet non servato hic prius processu iuris.

Item ut intercedant domini consilarii, quod capitaneatus Warsschouiensis propter maiorem auctoritatem et loci huius necessitatem reintegretur et habeat oppida Ostrowia et Camyenecz cum eorum proventibus, prout ab antiquo dicta oppida ad eundem capitaneum spectabant, et hoc propter multos excessus in illis districtibus Ostrowiensi et Camienecensi corrigendos et compescendos.

Item^j ut omnes dignitarii et officiales sint possessionati et quod intercedere debet universus conventus, ut is articulus, ita ut iacet, a Maiestate Regia suscipiatur et confirmetur, videlicet ut palatinus, vicegerens regius in isto ducatu, castellani omnes, capitanei, iudices, subiudices, succamerarii, notarii terrestres et alii officiales istius ducatus sint semper bene possessionati iure hereditario et ex subditis eiusdem ducatus et qui capitali residentia in isto ducatu residerent, iuxta consuetudinem antiquam istius terrae et privilegia terrestria, secus nullius sint facultatis, et quod palatinus et dignitates castellanorum per Maiestatem Regiam, ut tempore ducum, et similiter nuntii terrarum electi^k pro conventionem regni generali provideantur.

Item ut inscriptiones perpetuitatum universae nobilitatis et omnium subditorum istius ducatus in librum terrestrem inscribantur, etiam per resignationem, non tantum per lapsum, non requisito consensu regio, quoad praeteritas et futuras resignationes et inscriptiones, et ut a talibus inscriptionibus et rescriptis non plus solvatur, nisi iuxta consuetudinem antiquam, et similiter a privilegiis Maiestatis Regiae una sexagena tantum, a litteris vero mediocris sigilli duodecim grossi in cancellaria Regiae Maiestatis.

Item ut nobiles universi, kmethones eorum et alii subditi in isto ducatu habeant fora libera absque exactionibus et solutionibus inconsuetis in omnibus civitatibus et oppidis eiusdem ducatus, merces suas et res omnes, cuiuscumque generis et speciei existant, vendendi et alias emendi

^h Odczyt niepewny. ⁱ Wyraz nadpisany. ^j W rękopisie na wysokości tego akapitu, z lewej strony, figuruje tekst: Domini consilarii ita hunc articulum modificarunt, ut dignitates et officia alia non nisi possessionatis et subditis ducatus ac in eo residentibus, capitaneatus vero possessionatis tantum iuxta arbitrium Maiestatis regiae conferentur. Domini tamen Masouienses petiverunt, ut articulus ipse, in toto sic ut eum scripserunt, per Maiestatem suam suscipiatur et confirmetur. Id quod erit in gratia Maiestatis suae. ^k W rękopisie: eletti.

absque omni impedimento capitaneorum et officialium illorum locorum et solutione atque exactione inconsueta.

Item ut capitanei et eorum vicecapitanei unicuique respondeant pro iniuriis factis et obiectis, pro quibus fuerint iudicialiter tracti¹ et convicti, coram domino palatino Masouiae aut vicegerente regio et consiliariis ducatus Masouiae.

Item ut homines ex Regno Poloniae kmethones profugos ex Masouia dominis eorum iure mediante restituant, absque omni difficultate et e contra secundum iuris formam et consuetudinem. Similiter etiam de villis regalibus et oppidis.

Item ut esset liber transitus in Gdanum per Wisslam^m, quemadmodum omnibus spiritualibus et saecularibus regni, ita et universis nobilibus et spiritualibus istius ducatus cum frumentis et allis rebus eorum proprii laboris absque omni impedimento et aresto Thorunensium et teloneorum in teloneis regalibus, exceptis teloneis nobilium, qui iura et privilegia ad ea ipsa telonea habent, et in earum pacifica possessione et usu sunt et hactenus fuerunt.

Itemⁿ intercedere debet conventus, ut inquisitores salis Pruthenici in terris Masouiae constituti et constituendi instruantur per Maiestatem Regiam et compescantur aliquibus poenis gravioribus, ne in domibus et servitiis^o huiusmodi sal inquirent, sed solum in viis et foris publicis istud sal perquirant ac delinquentes corrigant.

Item ut vicesgerens regius in isto ducatu habeat a Maiestate Regia plenam facultatem cum consiliariis istius ducatus unicuique iustitiam administrare, maleficos punire, iudicare secundum consuetudinem eiusdem terrae, ac etiam eos nobiles, qui habent iura in terminis communibus non comparendi, solum coram praesentia principis, habeat iudicandi potestatem cum eisdem consiliariis, dum fuerint citati ad instantiam cuiuscumque pro quibuscumque causis et controversiis ad praesentiam eiusdem domini vicesgerentis et consiliariorum iuxta formam^p et consuetudinem iuris antiquam.

Item ut dietae et iudicia antiqua inter ducatus Lithuaniae, Prussiae et Masouiae in locis solitis pro omnibus iniuriis et violentiis subditorum ex utraque parte fierent de cetero, et innovarentur iuxta antiquam consuetudinem et recessus terrestres.

Item intercedere debet conventus, ut centenarius salis Warsschoviae depositi taxetur et vendatur nobilitati per duodecim grossos, et bancus salis, qui emitur Cracoviae pro tribus marcis pecuniarum, vendatur hic nobilitati pro quattuor marcis, tunna vero per unam marcam.

Item moneta Swidnicensis ex isto ducatu in toto extinguatur per Regiam Maiestatem et hoc per advectionem monetae bonae regiae iuxta constitutionem conventus Piothrcoviensis proxime praeteriti¹.

Item ut cortisani et clerici quicumque iura patronatus hominum spiritualium, saecularium et nobilium in isto ducatu Masoviae quovis modo turbare et inquietare non praesumant in eorum collationibus et beneficiis.

Item ut Maiestas Regia totam nobilitatem et subditos omnes istius ducatus in his omnibus iuribus, privilegiis, consuetudinibus, libertatibus, statutis, articulis, praerogativis universis conservet, manuteneat et defendat, successoresque sui reges Poloniae conservent, manuteneant et defendant perpetuo et in aevum.

Item ut sit electio iudicis et subiudicis, similiter et notariorum terrestrium per nobilitatem et consiliarios ducatus Masoviae iuxta observantiam terrarum regni.

Item ut iste ducatus^q adiungatur et cohereat sicut aliae terrae Masoviae terris Maioris Poloniae, quia et tempore ducum semper vexilla ducum erant cum terris Maioris Poloniae tempore belli, et propterea et terra Wisnensis est adiuncta ipsis terris Maioris Poloniae.

¹ *W rękopisie: tratti.* ^m *W rękopisie na wysokości tej linii dopisano na prawym marginesie inną ręką: susceptus et admissus.* ⁿ *W rękopisie na prawym marginesie dopisano innym atramentem: Suspensus ad arbitrium Maiestatis Regiae. Si tamen sal externum et ultramarinum quaeri non deberet in domibus et scriniis, uterentur eo passim omnes non sine magno dispendio et damno salinarum Maiestatis suae regiae.* ^o *Wydawca Iura Masoviae Terrestria odczytał: scriniis.* ^p *W rękopisie: firmam.* ^q *W rękopisie następuje przekreślony tekst: terris Maioris Poloniae quia et tempore ducum.*

¹ *Mowa o sejmie walnym piotrkowskim 1527-1528. Por. wyżej, nr XXXVI.*

Item ut habeatur semper benigna ratio pauperis nobilitatis, ut contribuerent non de capitibus, prout ante solvebant, sed de agris, quos et quantum aliquis eorum possidet.

Item intercedent domini consilarii regni, ut isti sex grossi, quos Regia Maiestas habere vult, et exstinguantur et remittantur.

Quos quidem articulos, cum vidimus Maiestati Regiae domino nostro clementissimo et reipublicae regni sui nihil afferre posse incommodi, utpote quod multa eiusmodi et in iure communi regni continentur, et aliis terris Masoviae, quae iam pridem ad regnum redierunt, concessa fuerant, ut eo facilius controversiae huius finis fieret et defensionis regni consultatio non traheretur diutius, eosdem articulos ipsorum et petitiones, uti iustos et rationi congruos, de unanimi consensu et voluntate mutua omnium nostrum ac nuntiorum regni, in eo conventu nobiscum agentium, ab illis suscepimus et in tenore recto constituimus. Et iam eosdem consiliarios totamque nobilitatem istius ducatus Masoviae, auctoritate Maiestatis Regiae, domini nostri clementissimi, nobis per oratores eius in hoc negotio Masouie commissa et tradita, atque praesentis conventus generalis vigore, ad unitatem regni iuriumque et libertatum eius participationem, secundum postulationes et articulos ipsorum praeinsertos, quos pro maiori fide et certitudine manibus propriis et sigillis nostris consignavimus, accepimus^r et assumpsimus, actipimusque et assumimus per praesentes.

Promittimus insuper hiis litteris nostris et verbo nostro senatorio ac fide bona, quod Maiestas Regia, dominus noster clementissimus, privilegio suo regali omnia onera antiqua, tributa, labores et servitia quaevis ducalia ex isto ducatu et subditis eius omnibus deponere et penitus exstinguere ac iura, libertates, donationes, privilegia ipsorum et omnes articulos, per nos susceptos confirmare et ratificare, ita quod generalitas specialitati et specialitas generalitati non deroget, et etiam non oberit neque derogabit perpetuo, ac istum ducatum Masouiae et eius subditos in eo statu et ordine, veluti cum eis in praesentiarum conclusimus, conservare dignabitur.

Quod quidem privilegium nos a Maiestate Regia sub signeto Maiestatis suae expedire et eisdem consiliariis ad manus dare tenebimur et praesentibus nos obligamus, sub eadem bona fide nostra et verbo nostro senatorio absque omni difficultate et solutione, hinc ad festum Pentecostes proximum [16 V 1529] et in alio conventu regni proximiori, postquam Maiestas sua Regia ad regnum suum feliciter redibit, aliud privilegium simile sub sigillo Regiae Maiestatis suae, cum consensu et sigillis dominorum consiliariorum et nuntiorum regni tunc in conventu praedicto existentium similiter ab ipsa Maiestate Regia, domino nostro clementissimo, ordinare et ipsis tradere, eadem bona fide nostra et verbo senatorio nostro spondemus et promittimus absque aliqua solutione et impensa eorum. Ipsi vero consilarii ducatus Masouiae privilegium Maiestatis suae sub signeto nobis restituere tenebuntur. In cuius rei testimonium haec ita ut praemissum est, manibus nostris subscripsimus, et sigillis nostris consignavimus praesentibus et ad praemissa omnia consentientibus omnibus terrarum nuntiis^s, quorum etiam sigilla pro maiori parte, ut comprehendi potuerunt, sunt hic appensa. Acta sunt haec in conventu generali Warschouiensi feria quinta proxima ante dominicam Invocavit, anno Domini M^oD^oXXIX^o [11 II 1529].

II. LITTERAE UNIVERSALES CONTRIBUTIONUM PUBLICARUM IN CONVENTU VARSCHOUIENSI GENERALI DECRETARUM MDXXIX^a

Sigismundus Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae, utriusque Prussiae ac Masouiae etc. dominus et heres^b. Universis et singulis ecclesiasticis et saecularibus consiliariis regni nostri ceterisque subditis nostris quibuscunque tam terrestribus quam civitatum et oppidorum, honoribus et officiis insignitis, ad quorum notitiam praesentes litterae nostrae

^r *Wydawca Iura Masoviae Terrestria odczytał: accipimusque.* ^s *W rękopisie: nuncceys.*

^a *Tekst oparty jest na MK₂, t. 43, k. 262-268, z uwzględnieniem odmianek z MK₁, t. 44, k. 61 v.-65 v. Z rękopisu odczytali W. Uruszczak i I. Dwornicka.* ^b *Tytuł zaczerpnięty z MK₁. W MK₂ jest jedynie: Sigismundus etc.*